

Biografie

Anneke Stehouwer (1965) was getrouwd met Martin Bril (1959). Bril schreef tientallen boeken en was vaste columnist van onder meer het Parool en, sinds 2001, de Volkskrant. Martin Bril werd in 2002 succesvol behandeld voor darmkanker. In 2008 kreeg hij opnieuw kanker, nu aan de slokdarm. Na Martins overlijden in 2009, stelde Anneke diverse boeken van hem samen, waaronder *Jongensjaren*, *Rokjesdag* en *Het Evenwicht* (uitgeverij Prometheus, € 14,95, ISBN 9789044617658). Dit najaar komen nog *Heimwee naar Nederland* en een gedichtenbundel uit. Samen hebben ze twee dochters, Lena (19) en Teuntje (17).

WWW.MARTINBRIL.NL

Leven zonder zijn schaduw

Twee jaar nadat schrijver Martin Bril overleed aan slokdarmkanker, bracht zijn vrouw Anneke Stehouwer de bundel *Het evenwicht* uit. Tijdens het samenstellen kwam langzaam de acceptatie van de eigenzinnige manier waarop haar man zijn naderende dood tegemoet trad. "Een kankerpatiënt gedraagt zich zelden zoals hun naasten dat het liefst willen."

tekst Resi Lankester
fotografie Tessa Posthuma de Boer

"Volgende week dinsdag wil ik in de krant opduiken, en vervolgens donderdag en het magazine van zaterdag. Dat wil ik dan een tijdje volhouden zo om en om, de ene keer twee keer in de week en de andere keer drie keer. (...) Man, ik kan niet wachten." (Mail aan vriend, september 2008, twee dagen na vierde chemokuur)

- UIT: HET EVENWICHT -

Tuis afspreken is geen optie. "Te privé, te veel rommel". Café Restaurant Amsterdam moet het worden, besluit Anneke Stehouwer, weduwe van Martin Bril. "Het is een ruime, lichte plek, hier voel ik me rustig", verklaart ze terwijl ze van haar cappuccino nipt. Haar hondje Tootsie, 'mijn steun', ligt te slapen op haar schoot. Rust is van belang, want de afgelopen dagen waren allerminst rustig. "Ik slaap meestal slecht, de nachten voor een interview. Het rakelt veel op. Voor dit gesprek ben ik weer gaan nadenken over het fenomeen kanker. Dan probeer ik terug te halen wat er nou eigenlijk zo erg aan is. Maar het lukt niet daar rustig over na te denken. Die enorme paniek en die machteloosheid van toen komen weer terug. En dan slaap ik dus niet zo goed." In april dit jaar kwam de bundel *Het evenwicht* uit, vol columns die Martin Bril schreef in de jaren voor zijn dood. Ook bevat het boek tientallen mails, aan vrienden, de oncoloog en de relatietherapeut.

Op je keuze om er ook persoonlijke emails in te zetten, heb je veel kritiek gekregen. "Veel kritiek? Alleen in *de Volkskrant* en het *NRC* hebben negatieve stukken gestaan. Verder zijn de reacties heel positief. Mensen voelen zich gesteund als ze lezen over Martins onmacht, woede, dwarsheid. Natuurlijk heb ik lang getwijfeld. Veel met onze dochters gepraat. Maar ik wilde voorkomen dat iemand anders, die nooit zo scherp Martins proces had kunnen verwoorden, zijn verhaal was gaan schrijven. In de literatuur is het heel gebruikelijk om brieven van schrijvers te publiceren. Daarbij, voor Martin liepen privé en werk al behoorlijk door elkaar heen. Het eindresultaat, dit boek, dat is echt mijn man. Dat is niet alleen leuk. Het laat zien hoe hij naar het leven keek: kwaad, verdrietig, euforisch. Dat is mooi; dat een mens meerdere kanten heeft, niet eendimensionaal is."

Heeft het boek je geholpen bij de verwerking?

"Ik heb altijd voor hem gezorgd, ook toen hij nog niet ziek was"

"Het was niet het doel, maar ik heb ervan geleerd dat 'mildheid' datgene is waar ik nu naar zoek in mijn leven. Acceptatie van de manier waarop iemand zijn leven leidt, ook al is dat niet jouw manier. Als naaste heb je een bepaald beeld van hoe de patiënt zich zou moeten gedragen. Je wilt die persoon in een doosje doen en de

allerbeste weg kiezen. Maar die bestaat niet. Heel langzaam is nu de acceptatie aan het komen: schrijven was Martins beste weg. Het beetje energie dat hij nog had, besteedde hij aan het schrijven van zijn dagelijkse column voor *de Volkskrant*. Waarmee ik niet zeg dat hij daardoor een gelukkig laatste jaar heeft gehad of gelukkig is gestorven. Maar hij heeft wel zijn weg gekozen."

Hoe was het om voor hem te zorgen?

"Ik heb altijd al voor hem gezorgd, ook toen hij nog niet ziek was. Ik houd van zorgen, van koken. Een echte schrijfster. Toen bij Martin in 2008 opnieuw kanker (slokdarmkanker, red.) werd geconstateerd, maakte ik dagelijks Japanse misosoep met kool en kurkuma voor hem, omdat ik had gelezen dat dat goed was. Hij genoot ervan. Dat was een fijn ritueel, naast alle pillen, ampullen en pleisters."

maat moest doorgaan. In december 2008, in Parijs, vonden we elkaar nog heel even terug. Een paar minuten.”

Wat is je het meest opgevallen tijdens Martins ziekteproces?

“Kanker wordt benaderd als topsport, als een wedstrijd die je moet zien te winnen. Terwijl wie topsport beoefent, juist een goede verliezer moet kunnen zijn. Wie verliest van kanker gaat dood. Martin had door de kanker het gevoel dat hij faalde.”

“Wij houden niet van losers, behalve op televisie, want daar heb je ze nodig, anders kan niemand winnen. Toch kijken we neer op de verliezers (...). Met losers ga je niet om. Ik voel mij een loser. Hèhè, het hoge woord.”
(uit column *Loser*, eerder gepubliceerd in de *Volkskrant*)

Martin stond in de spotlights, jij zet dat postuum voort. Met als resultaat dat jij nu volop aandacht krijgt.

“Het is niks voor mij, al die aandacht. Het valt me mee, maar ik geniet er niet van zoals Martin.” Ze valt stil, staart in de verte. “Nee, ik geniet er niet van. Ik wilde dit boek ook pas maken toen ik klaar was voor interviews. Want dat hoort er dan natuurlijk wel bij. Wat ik erg heb gemist na Martins dood, is zijn enorme schaduw. Ik kon heerlijk in de luwte functioneren, naast hem. Ik heb veel met planten – ik ben een beetje een softie- en daar vergelijk ik het maar mee: ik ben een plant die graag in de schaduw bloeit. En verdomme, nu is die enorme schaduw weg, nu sta ik opeens volop in de zon. Gelukkig blijf ik een plant die ook in de zon kan gedijen. En belangrijker nog: ik weet inmiddels mijn eigen schaduw te maken. Door vrienden om me heen te verzamelen, met mijn dochters op de bank te kruipen. Lezen is misschien op een dag ook wel een schaduw. Maar dat lukt me nog niet. Ik ben nog niet in staat een nieuwe wereld, met nieuwe personages te betreden. Ik kan nu nog alleen maar Martin lezen.”

Enfin, staat er op Martins grafsteen. Een woord dat hij veel gebruikte in zijn columns.

“Onze dochter Lena kwam met *Enfin*. Ik heb het er met Martin nauwelijks over gehad. ‘Jij moet maar bepalen of ik word begraven of gecremeerd’, zei hij. Hij kon daar niet over nadenken. Maar op een gegeven moment was er de rolstoel, autorijden ging niet meer, schrijven ging niet meer.”

Stilte. Staren in de verte.

“Toen was het echt voorbij. Hij had nog een paar heldere momenten, maar vooral de laatste twee dagen was hij vooral heel erg bang en van de kaart. Het bleek dat die angsten vooral door de morfine kwamen. Dankzij angstremmers werd hij rustig. Maar dat duurde wel even. Hij had al zoveel medicatie gehad. Het was alsof je een auto die heel hard rijdt, plotseling tot stilstand brengt. Die blijft ook nog even natollen, oververhit, met stoom uit de motorkap.” Ze zwaait wild met haar hoofd ter illustratie. “Hij heeft zo’n turbulent leven geleid. Het duurde even voordat dat tot stilstand was gebracht.

Ik ga zelf ongeveer maandelijks naar het graf. Ik heb geleerd, dat wist ik ook allemaal niet, dat je daardoor elke keer ontdekt dat je weer een stapje verder bent. Dat je toch, bijna ongemerkt, heelt. Onze kinderen zijn allebei één keer geweest; ze vinden het maar niks. En het is ook maar niks natuurlijk, je vader die begraven ligt. Ik hoor nu bij degenen die daar met hun schepje en hun gieter lopen. En dat is niet eens zo erg. Want: ‘Papa is daar allang niet meer’, zeg ik dan tegen mijn kinderen. Hij is gewoon echt dood.”

Maar hij leeft voort in zijn boeken.

“Precies. Daar zorg ik wel voor.” **kracht**

Het fijne ritueel duurde maar kort. Tijdens een bestralingsbehandeling kreeg Martin heftige koorts. “Eenmaal thuis was hij erg rustig, op het apathische af. Hij las, sliep, had weinig zin om te eten. Toen raakte ik volledig in paniek. Dit is het begin van het einde, de kanker heeft ‘m helemaal in z’n greep, dacht ik. Ik las ergens dat aardappelpuree niet zo goed is. Dus dat wilde ik niet meer

voor hem maken, terwijl hij er zo dol op was. Ik drong erop aan dat hij zou stoppen met roken. Het zorgde voor veel spanningen tussen ons. Nu denk ik: had ik hem maar met rust gelaten, want hij

“We deelden elkaars leven niet meer. Dat maakte het heel eenzaam”

voelde zich zo kalm. Maar ik was ervan overtuigd dat zijn kalmte een heel slecht teken was. Vlak daarna hoorden we over de uitzaaiingen in zijn lichaam. We zagen het gezicht van de oncoloog: hij was helemaal uit het lood geslagen. Ik heb het nooit gevraagd, maar ik denk omdat hij ook niet had verwacht dat alles zo snel was gegroeid, ondanks alle behandelingen.” Ze ademt diep in, kijkt langs me heen.

“Na de mededeling van de oncoloog zijn we gaan lopen in het Westerpark. Er is daar een heuvel, daar zijn we gaan zitten. We wisten dat het voorbij was. De zon scheen. We waren samen.

Toen hebben we het allebei losgelaten. Ik ben weer aardappelpuree gaan maken. Hij is zijn eigen weg gegaan. Toch is er met een nieuwe chemokuur gestart. Iedere ochtend om acht uur stond ik aan zijn bed met Brinta en de pillen. Een nieuw ritueel. Maar geen opbouwend ritueel, zoals in de periode van de soep. Ik was veranderd van partner in mantelzorg. We praatten veel, over de behandeling, de pijnbestrijding. Maar we deelden elkaars leven niet meer. Dat maakte het heel eenzaam.

Martin is zich steeds meer gaan terugtrekken. Ik heb nog geprobeerd om hem terug te halen, maar ik kon de positiviteit niet meer opbrengen. Wat ik kon doen voor hem was koken. Dat was mijn houvast, zorgen dat er lekker eten op tafel stond. Die regel-

“Die paar uurtjes per dag, wat stelt dat nou voor?”

“‘Wat knap’ zeggen vrienden tegen me als ze horen dat ik elk jaar meedoe aan de collecteweek. Maar ik zit helemaal niet te wachten op schouderklopjes. Zo knap is het niet. Het kost me een paar uurtjes per dag, wat stelt dat nou voor?” Karlijn Veenstra (27) is inkoop-assistent bij drogisterij Kruidvat en collecteert al sinds haar zie voor KWF Kankerbestrijding. Ze is trots dat sinds dit jaar in alle filialen van Kruidvat tijdens en na de collecteweek collectebusjes van KWF Kankerbestrijding te vinden zijn. “Hopelijk bereik je zo ook de mensen die tijdens de collecte nog niks hebben gegeven of waar niemand is langs geweest om te collecteren.” Want dat wil ze nog wel even benadrukken: er is nog steeds een tekort aan collectanten. In elk geval in Veenendaal, waar ze woont. Zelf heeft ze haar zus al zo ver gekregen dat die meegaat tijdens de collecteweek. Het was door een tv-uitzending waarin werd opgeroepen om collectant of donateur voor KWF Kanker-

bestrijding te worden dat Karlijn dacht: dat is iets voor mij. “Kankerbestrijding is een doel waar ik veel mee heb. Ik denk dat dat voor veel mensen geldt.” Ze was twaalf toen haar broer aan kanker overleed. Twee jaar terug stierf haar nichtje van 27 aan de gevolgen van kanker. Karlijn hoopt dat meer winkels het voorbeeld van Kruidvat zullen volgen. “Zoveel mogelijk geld ophalen voor onderzoek voor al die zieke mensen die daarop wachten, dat is mijn doel.” **kracht**

VANAF 8 TOT EN MET 18 SEPTEMBER KOMT U BIJ ÉÉN VAN DE 780 KRUIDVATVESTIGINGEN EEN COLLECTEBUSJE VAN KWF KANKERBESTRIJDING TEGEN. OOK BIJ LINGERIEKETEN HUNKEMÖLLER KUNT U TERECHT OM GELD EN/OF UW COLLECTEZAKJE TE DONEREN. DE COLLECTEWEK VOOR KWF KANKERBESTRIJDING IS DIT JAAR VAN 5 T/M 10 SEPTEMBER.

WILT U OOK MET UW BEDRIJF IN ACTIE KOMEN VOOR KWF KANKERBESTRIJDING? BESTEL DAN NU GRATIS HET INSPIRERENDE KOM IN ACTIE-BOEKJE, VOL VOORBEELDEN VAN BEDRIJVEN DIE IETS DOEN VOOR KWF KANKERBESTRIJDING. BEL 0900-2020041 OF KIJK OP WWW.KWFKANKERBESTRIJDING.NL/BEDRIJVEN